

เทศน์เช้า วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๔๖

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

คนเขากล่าว เมื่อวานคนเขากล่าวว่า คนเราตายแล้วไปเกิดเป็นสัตว์ได้ไหม สัตว์เกิดเป็นคนได้ไหม

เกิดได้หมด ในพระไตรปิฎกว่าไว้อย่างนั้น คุยอย่างสุนัขที่ไปเกิดเป็นท้าวโสมพะ เพราะอะไร เพราะทำคุณงามความดี มันเป็นไปได้ แต่มันจะเป็นไปไม่ได้เพราะสัตว์เดรัจฉานนี้มันไม่มีสมองเหมือนเรา มันจะทำความเพียรเหมือนเราไม่ได้ ปิดกั้นแต่มรรคผลนิพพานเท่านั้น มรรคผลนิพพานนี้ มันไม่สามารถมีปัญญาจะเกิดขึ้นมาได้ แต่ถ้าเขาทำคุณงามความดี ในตัวของสัตว์ สัตว์บางตัวก็มีคุณงามความดีก็ทำคุณงามความดี สัตว์บางตัวก็เกรงเหมือนกัน มันอยู่ที่นิสัยของสัตว์

สัตว์ก็เหมือนกัน มนุษย์ก็เหมือนกัน คนเราเกิดมามันเริ่มตั้งแต่ว่าเกิดมาจากไหน? เกิดมาจากเทวบุตรเทวดาก็ได้ ลูกของเราเกิดมาจากเทวบุตรเทวดา ลูกของเราจะว่านอนสอนง่าย ลูกเราเกิดมาจากสิ่งที่ต่ำขึ้นมา คนเรามันไม่แน่นอน จิตวิญญูณมันหมุนเวียนไปหมด แล้วปฏิเสธไม่ได้ว่าจิตไม่เคยเป็นไปนะ จิตทุกดวงเป็นไปอย่างนี้ทั้งหมดเลย ทุกดวง แม้แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของเรา

แต่ในพระไตรปิฎกเขาบอกว่า จิตของท่านเวลาที่ท่านเวียนตายเวียนเกิดอยู่ ท่านก็เคยเกิดในนรกสวรรค์เหมือนกัน ในนรกก็เคยเกิด มันถึงสาวไปได้ไง เวลาสาว บุญเพณิวาสนาสุสติญาณสาวอดีตชาติไป สาวไปไม่มีที่สิ้นสุด

แต่ถ้าสาวอย่างนี้มันพูดถึงฮินดู ฮินดูเขาบอกว่า เป็นอัตตา ต้องเกิดเป็นอาตมัน เกิดเป็นทุกอย่าง แต่ศาสนาพุทธไม่ได้เป็นแบบนั้น มันไม่ได้เกิดเป็นอัตตา มันเกิดเพราะว่ามันมีเชื้อไขไปเกิด

ไปเกิดเป็นชาติใหม่แล้วไม่ใช่เรา แต่มีความรู้สึกอันเก่า คือว่าสิ่งที่มันเป็นจริตนิสัยมันสะสมไป ไม่ใช่เราหรอก อย่างที่อดีตชาติของเรากับปัจจุบันนี้ก็ไม่ใช่อันเดียวกัน แต่มันเกี่ยวเนื่องกัน มันเกี่ยวเนื่องกันด้วยว่ามันซับซ้อนไป

ซับซ้อน อย่างเช่นเราจำ เห็นไหม ในปัจจุบันนี้เราจำด้วยสัญญา แต่สัญญาความจำ เราจำได้ด้วยการจำในปัจจุบันนี้ แล้วมันย่อยสลายไป เวลาขันธมันขาด มันขาดออกไปแล้วมันไปเจอปฏิภนสมุปปาท เห็นไหม อวิชชา ปญญา สงขารานั่นนะสัญญาอันละเอียด อันนั้นเป็นจิตปฏิสนธิ จิตปฏิสนธิตัวนั้นตัวพาเกิดพาดตาย แต่ไม่ใช่เรา เพราะเรานี้เป็นสภาวะอันหนึ่ง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดถึงอดีตชาติขึ้นมา “เราเคยเป็น เราเคยเป็นอย่างนั้น” แต่ปัจจุบันนี้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น แต่สภาวะเป็นแบบนั้น

ทีนี้เป็นอย่างนั้นปั๊บ ย้อนกลับมาเรา ถ้าย้อนกลับมาเรา ถ้าเราเกิดมาเป็นมนุษย์ เวลาทุกข์ยากเราคุยกันนะ เรามีความทุกข์ความยาก เรามีความลำบากลำบาก คิดว่ามันควรมีความภูมิใจว่าเรามีสถานะมากกว่าเขา

ในประวัติหลวงปู่มั่น เวลาที่แม่ชีแก้วไปเห็นโคตัวหนึ่งจะโดนเชือด นิमितเห็นว่าโคจะโดนเชือด แล้วเวลาหลานสาวมา บอกว่า “ให้ออกไปดูสิว่าบ้านนั้นเชือดโคจริงไหม”

“ไม่ต้องไปดูหรอก เพราะอะไร เพราะว่าเขาเชือดโคเมื่อคืนนั้น เขาล้มโคกันแล้ว เขาเลี้ยงฉลองกันทั้งคืนเลย”

แล้วเวลาแม่ชีแก้วได้นิimitว่าโคตัวนั้นมีความทุกข์ยากมาก มีความทุกข์ยาก เห็นไหม พยายามเอาใจเขา พยายามประจบประแจงเขา นี่เวลาเกิดเป็นสถานะของสัตว์ เห็นไหม ประจบประแจงเจ้านายเจ้าของเพื่ออะไร? เพื่อจะ让他ไม่ทำร้ายตัวเอง ให้มีความสุขพอสมควร ชีวิตเขาเป็นแบบนั้น

เวลาตายแล้วมาเข้านิimit ในนิimitว่า “เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานนี้แสนทุกข์แสนยาก เวลาจะหิว น้ำเขาไม่ให้กิน เขาดึงเชือกไว้ก็ไม่ได้กิน เวลาจะตามใจตัวเองทำไม่ได้ทำตามใจตัว แล้วแต่เขาจะบังคับบัญชา เวลาเกิดขึ้นมาแล้วจะทำคุณงามความดีก็ไม่ได้ทำคุณงามความดีสมความปรารถนา เวลาตายขึ้นไป มีแต่เลือดเนื้อเชื้อไขนี่เขาเอาไปถวาย ขอให้ฉันให้หน่อย”

ฟังสิ “ขอให้ได้ฉันทึ้นเนื้อนั้หน้อย” เพื่อว่าเขาจะได้อไปเกิดเป็นมนุษย์สมบัติขั้ขึ้นมา เกิดเป็นทีสูงขั้ขึ้นมา ไม่ต้องเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานอีก นั้ใจดวงนั้เขาปรารถนาอย่างนั้ แต่เรานะ เราปัจจุบันนั้เราเกิดเป็นอะไร? เราเกิดเป็นมนุษย์ เห็นไหม เรามีโอกาสทำคุณงามความดี เวลาเราคิดไปตามประสาใจของเรา ใจจะคิดออกไปตามประสาของเขา คิดออกไปตามประสาของกิเลส คิดไปตามประสาของแรงขั้บังคับของใจที่มันคิดออกไป

แต่เราต้องมีศีลธรรม ศีลธรรมเข้าไปถึงขั้ใจ เห็นไหม มโนกรรม กรรมที่มันเกิดแล้วมันคิดออกไปประสาของมัน นั้มันคิดออกไปอย่างนั้ ศาสนาสอนคนอย่างนั้ สอนศาสนา วารากฐานไว้เป็นอย่างนั้ ให้เรามีศีล มีสมาธิ มีปัญญาขั้ขึ้นมาเพื่อจะถอดถอนตน

ปัญญาของเรา เห็นไหม ปัญญาทางโลกก็ประกอบสัมมาอาชีพะ ถ้าประกอบสัมมาอาชีพะขั้ขึ้นมา มีอำนาจวาสนามันจะสมความสำเร็จ ถ้าไม่มีอำนาจวาสนามะ โอกาสของเรามันไม่เป็นไปนะ ทุกข์ๆ ยากๆ อยู่อย่างนั้แหละ คนเราทำอาชีพเหมือนกัน แต่น้อยคนมากทีประสบความสำเร็จเพราะอะไร เพราะเขาทำของเขาเราไม่ได้ทำของเรา เราทีประกอบอาชีพไป

มันเป็นความจำเป็น งานนั้มันเป็นความเพียรชอบ มันเป็นมรรคอันหนึ่งนะ การทำงานนั้ไม่ใช่กิเลสหรอก การทำงาน การแสวงหาของเราไม่ใช่กิเลส มันเป็นหน้าที่ของเรา แต่กิเลสคือความคิดที่มันฝึ่คิดทีคิดไม่สมความปรารถนา คิดทีความเป็นไปไม่ได้ คิดทีความไม่เป็นไป มันคิดนอกกลุ่มนอกทาง คิดเกินเลยไป อันนั้เป็นกิเลส แต่หน้าที่การงานนั้ไม่ใช่กิเลส นั้ว่าสิ่งใดก็ เป็นกิเลสหมดๆ

มันเป็นมรรคไ้ มรรคเครื่องดำเนินไ้ ดำเนินให้ชีวิตเราหาทางออก ให้ชีวิตเราดำรงชีวิตได้ ชีวิตเราเกิดมาเรามีปากมีท้องต้องหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง มันเป็นธรรมชาติของเราคนเราเกิดมานั้เกิดมาเป็นญาติกันโดยธรรม ทุกคนเกิดมามีปากมีท้องเหมือนกัน ทุกคนต้องไ้ ทุกคนต้องแสวงหาเหมือนกัน แล้วความทุกข์อันนั้เป็นโรคประจำตัวทีว่า ความหิวนั้เป็นโรคประจำตัว ความหิวใจ ความหิวความกระหายเป็นโรคประจำตัว ทุกคนต้องบ้ำบัด ทุกคนต้องรักษาไปจนกว่าชีวิตนั้จะหาไม่

แล้วพอชีวิตนั้หาไม่ ตายไปแล้วเกิดเป็นนรก เกิดในเปรตอสุรกาย มันไม่มีร่างกาย เวลามันทุกข์ขนาดไหน เวลามันตกนรก เห็นไหม มันเป็นไปตามประสาอำนาจของไฟนรกเผาผลาญ

ขนาดไหนไม่เคยตาย จิตนี้ไม่เคยตาย แต่เราเกิดเป็นมนุษย์ เรามีร่างกาย ถ้าหิวกระหาย เราไม่บรรเทา มันถึงตายได้ พอถึงตายได้ นี่เป็นไป จิตนี้ก็ต้องหมุนเวียนไป อันนี้เป็นหน้าที่ เห็นไหม

เป็นญาติกันโดยธรรม ทุกคนเสมอภาคกันโดยธรรม แล้วความคิดของเราคิดดีคิดชั่วนั้น มันเป็นส่วนหนึ่ง นี่ความทุกข์จรมา ความทุกข์คือชาติ การเกิดนี้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง จะชำระความทุกข์อันนี้ต้องชำระการไม่เกิด ที่นี้การไม่เกิดมันทำได้แสนยาก

เวลาพูดเรื่องมรรคผล มันจะหัวเราะเยาะนะว่ามันจะเป็นไปได้ได้อย่างไร มันเป็นไปได้อย่างไร...ถ้ามันเป็นไปไม่ได้ พระอยู่ได้อย่างไร ถ้าพระมีหลักใจ เห็นไหม ใจนั้นมีหลักแล้วสามารถทรงตัวเองอยู่ได้ แล้วอยู่ที่ไหน

ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่ไหน? พระพุทธเจ้าตรัสรู้ที่โคนต้นโพธิ์ ศาสนาเกิดจากโคนต้นไม้ เกิดจาก รุกขมูลเสนาสน์ เกิดจากสิ่งที่ว่ามันเป็นไปตามธรรมชาติสิ่งที่มีอยู่ แล้วเกิดขึ้นมาแล้วถึงจะมีโบสถ์มีวิหารขึ้นมา มันมีมาทีหลัง วัตถุประสงค์เกิดจากพระขึ้นมา พระต้องอยู่ที่อาศัย ถึงมันเป็นอย่างนั้น แต่ถ้าไม่มีหลักใจแล้วไปติดอย่างนั้น เห็นไหม ดิกรูป รส กลิ่น เสียงภายนอก คิดเครื่องอยู่อาศัยภายนอก คิดปัจจัย ๔ เครื่องอยู่อาศัย

“ปัจจัย ๔” โยมต้องอยู่บ้านอยู่เรือน พระก็มีกุฏิมีที่อยู่อาศัยเหมือนกัน แต่อาศัยเฉยๆ ถ้าเป็นพระธุดงค์ขึ้นไป กลดหลังหนึ่งก็เหมือนกุฏิหลังหนึ่ง เวลาเข้าป่าไป กลดหลังหนึ่งก็กันแดดกันฝนได้เหมือนกัน ฝนตกขนาดไหนก็มีกลดหลังนั้นกันได้ นี่กลดมันก็เหมือนกุฏิ แต่มันเคลื่อนย้ายไปได้ มันเป็นของอยู่อาศัย

ชีวิตนี้ยังเป็นของที่ไม่แน่นอนเลย แล้วเราจะไปเอาอะไรสิ่งใดที่แน่นอน สิ่งที่แน่นอน เห็นไหม กุฏิมันปลูกแล้วมันเป็นถาวรวัตถุ จะว่าอาศัยมันแน่นอน ถ้าเราอยู่ อายุเรายืนยาวอยู่ เราก็ต้องซ่อมแซมอาศัย แต่ถ้าอายุเราสั้นขึ้นมา เราต้องตายไปก่อน มันต้องพลัดพรากจากกัน แต่เรื่องกลดเรื่องที่อาศัยของเรา เราเก็บของเราตลอดไป เราซ่อมแซมบำรุงรักษาของเราตลอดไป ซ่อมแซมบำรุงรักษา สิ่งนั้นเราไม่ไปติดมัน มันเป็นเครื่องอยู่อาศัยเพื่อย้อนกลับมาดูความดีนบนของใจ ใจมันดีนบน นี่แก้ความเกิดแก้แบบนี้

เกิด ใจไปเกิด เวลาเกิดมา เห็นไหม เราเกิดมาจากท้องของแม่ เราเห็นว่าเราเกิดออกจากท้องของแม่ แต่ไม่มีใครเห็นว่าจิตปฏิสนธิมันเข้าไปปฏิสนธิในไข่ของมารดา มันปฏิสนธิอย่างไร

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎกหมดเลย ปฏิสนธิวิญญาณเกิดมา จิตนั้นเกิดแล้ว ๗ วันขึ้นมาจะเป็นจุดเป็นต่อม เป็นปัญญาขั้น มีปมของแขนของขายื่นออกไป แล้วเป็นเดือนขึ้นมา ชีวิตเป็นอย่างนั้น ชีวิตจะสืบต่อมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดไว้ในพระไตรปิฎกหมด วิทยาศาสตร์การแพทย์พิสูจน์ได้ทีหลัง ๒,๐๐๐ กว่าปีพูดมาก่อน เรื่องของโลกก็พูดมาก่อน เรื่องของสรรพสิ่งพูดมาก่อน แล้วเราคิด

เราเกิดมาแล้วเราถึงต้องภูมิใจในตัวของเรา ภูมิใจว่าเราเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์ แล้วเรามีโอกาสในการประพฤติปฏิบัติ มีโอกาสในการหลบเลี่ยงอะไร หลบเลี่ยงความทุกข์ ถ้ายึดมากก็ทุกข์มาก สิ่งที่เคยเป็นความทุกข์กับเรา ถ้าเรายึดมั่นถือมั่นกับมัน เราจะเป็นความทุกข์ ถ้าเราเห็นว่าเรื่องนี้เป็นธรรมดา มันต้องกระทบทุกคน เราจะเห็นสิ่งนั้นเรื่องนั้นเป็นเรื่องเบาเลย

สิ่งใดที่เป็นเรื่องยาก ถ้าทำให้ยิ่งยากขึ้นไปมันจะแก้ไขได้ยาก ถ้าเรื่องยากทำให้เป็นเรื่องง่าย เรื่องยากๆ ทำให้เป็นเรื่องง่าย มันก็แก้ไขได้ง่าย พอแก้ไขได้ง่าย เรื่องของง่ายๆ ขึ้นมา เราทำขึ้นมาแล้ว พยายามทำขึ้นมา แต่เวลาทำเรื่องของทางวิทยาศาสตร์ เราพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ เห็นไหม ถ้าสาร ถ้าสารเคมีทำสิ่งนั้นมันต้องเกิดสภาวะนั้น แต่เรื่องของพิสูจน์วิทยาศาสตร์ทางจิตเวลามันทำให้มันคนี่สมบูรณ์อย่างไร มันคนี่รวมตัวอย่างไร มันมีกิเลสคอยจับใส่

วิทยาศาสตร์ทางจิตมันเหมือนกับว่ามันเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ถ้ามันรวมตัวขึ้นมา มันจะรวมตัวอย่างไร แล้วไอ้ตัวจับใส่ ไอ้ตัวไม่เชื่อ ไอ้ตัวทำแล้วไม่สมความปรารถนา วันนี้เคยทำสมาธิได้ อยากทำอย่างนี้อีก พຽງนี้ทำไม่ได้แล้วเพราะอะไร เพราะความอยาก นี่กิเลสมันตัวจับใส่ มันตัวบิดเบือนให้ความคิดนี้พุ่งออกไป พอพุ่งออกไปก็เป็นความฟุ้งซ่าน ความฟุ้งซ่านก็ทำให้กระพือเหมือนพายุเกิดในหัวใจเลย เวลาคิดมาก มันจะเหมือนลมหมุนออกไป แล้วคิดหมุนเวียนออกไปใจจะหมุนออกไปแบบนี้ นี่เป็นความคิดของใจ ใจคิดออกไปอย่างนั้น มันแก้ไขไม่ได้ มันเป็นเรื่องของโลกแล้ว

ออกมาเป็นโลกสื่อความหมายกัน คำพูดคำจาเกิดมาจากเรานี้ก่อน ถ้าเราไม่นึก เราพูดออกมาไม่ได้ แต่เพราะเราคิดบ่อยๆ เราพูดบ่อยๆ พูดถึงเป็นความเคยชิน มันเลยไหลพรูออกมา พຽງพรูออกมา คำพูดมันไม่ได้คิด พูดโดยไม่ได้ยังคิด นั่นนะพูดออกมา นี่เป็นขั้น สิ่งที่เป็นขั้นนี้หมุนออกมา อย่างนี้มันเป็นโลกียะ แล้วเราศึกษาธรรมกัน เราปฏิบัติธรรมกัน เราแค่นี้ ตอนนี้วิชาการเข้ามามาก เราต้องศึกษามีปัญญาขึ้นมา

ผู้ที่เมื่อก่อนนะ ครูบาอาจารย์ออกมาไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับใคร บวชจากอุปัชฌาย์มานี่ได้ เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ นี่แก้ไขอย่างนี้ นี่เป็นพระธาตุ ดับขันธุ์ไปแล้วเขาเป็นพระธาตุ เป็น พระอรหันต์หมดเลย แต่เดี๋ยวนี้ต้องศึกษาก่อน พอศึกษาขึ้นมา เราก็อศึกษาขึ้นมา จดจำขึ้นมา มัน เป็นเรื่องของสมอง เรื่องของความคิด เรื่องของขันธุ์ออกมา แล้วก็ปฏิบัติธรรมกันตรงนี้ นี้นวนอยู่ อย่างนี้ นวนอยู่ในวังวนของความคิดของตัวเอง

คนมีความคิดละเอียดอ่อน ความคิดที่นุ่มนวลก็คิดละเอียดอ่อน คนมีความคิดหยาบก็คิด เรื่องหยาบๆ ใช้ความคิดของเราแก้ไขความคิด มันก็นวนอยู่ในความคิด อันนี้มันเป็นปัญญาอบรม สมาธิ มันเป็นความคิดออกมา มันแก้ไขตรงนี้เข้ามานะ มันจะเห็นว่าเกิดตายเกิดตายเพราะเหตุใด เกิดตายด้วยอารมณ์ความรู้สึกนี่ก็เกิดตาย

เกิดแล้ว เวลาคิดขึ้นมาเกิดมาชาติหนึ่งแล้ว เวลาความคิดนี้เกิดบ่อย นี่เกิดในอารมณ์ ความรู้สึกก็ส่วนหนึ่ง เกิดในภพชาติก็ส่วนหนึ่ง ทุกข์ยากออกไปก็เป็นส่วนหนึ่ง ความเกิด ความดับมันจะเกิดในหัวใจ ย้อนกลับเข้ามา พิจารณาย้อนกลับๆ ขึ้นมาจะเห็นสภาวะ นี่หลักของใจมี อย่างนี้ ถ้ามีหลักของใจแล้ว ปัจจัย ๔ เครื่องอาศัยนี้จะไม่ติดกับมัน ถ้าเราไม่มีหลักเครื่องอยู่อาศัย นะ เราอาศัย หลักมันยืนไม่ได้ ใจนี้มันเหมือนกับน้ำ น้ำนี้มันต้องมีภาชนะใส่มัน แต่ใจไม่มีภาชนะ ใส มันก็ไปเกาะเกี่ยวนะ ไปเกาะเกี่ยวกับปัจจัยเครื่องอยู่อาศัยแล้วก็เกาะเกี่ยวกับสิ่งนั้น เรื่องเราก็ เหมือนกัน เราอยู่ในโลกเราก็เกาะเกี่ยว ก็คิดแต่เรื่องโลกออกไป มันพึ่งตัวเองไม่ได้ มันมีอิสระ ไม่ได้ ใจเราคูมตัวเองไม่ได้ มันย้อนกลับมาไม่ได้

ศาสนาสอนเรื่องใจ เพราะใจมันเป็นความทุกข์ความยาก ถ้าสอนเรื่องใจ ทำไมพระต้องฉันท ข้าวละ ทำไมต้องฉันทวัตถุ

อันนี้มันเป็นเรื่องราวธาตุขันธุ์มันมีอยู่ ต้องบำรุงรักษากันไป แต่เวลาบำรุงรักษาก็เพื่ออะไร? เพื่อคูใจของตัวเอง ใจสำคัญที่สุด อย่าว่าวัดดูสำคัญ สำคัญต่อเมื่อเราใช้สอยมัน บางอย่างเราใช้ สอยมัน แต่ถ้าเราใช้สอยเป็นขึ้นมา มันจะใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น แล้วใช้วัตถุมันน้อยลง แล้วมี ความจุนเจือกับโลกมากขึ้น โลกมันจะมีความร่มเย็นเป็นสุข เพราะใจเป็นธรรม

ถ้าใจเป็นธรรม ใจมีหลัก ถ้าใจไม่มีหลัก ใจจะหมุนไปตามอำนาจของกิเลส หมุนไปตาม อำนาจของกิเลสนะ ถึงต้องพยายามฝึกฝนใจ ฝึกฝนใจขึ้นมาให้มีหลักใจให้ได้ ถ้ามีหลักใจขึ้นมา

คนมีหลักอยู่ที่ไหนเป็นประโยชน์หมดเลย คนไม่มีหลัก มันหละหละไปหมด แล้วมันก็เกาะ
เกี่ยวไป มันพึ่งตัวเองไม่ได้

เหมือนกับคนล้มลุกคลุกคลานไป มันจะพึ่งตัวเองได้อย่างไร แล้วมันจะเป็นประโยชน์กับ
ใครขึ้นมา ไม่เป็นประโยชน์กับใคร ตัวเองก็ไม่เป็นประโยชน์กับตัวเอง คนอื่นก็ไม่เป็นประโยชน์
กับตัวเอง แล้วมันเป็นภาระของมันใหม่ แต่ถ้าเราทำของเราได้นะ หลักใจมี นี่หลักของใจ เกิดเป็น
มนุษย์ให้ภูมิใจในภพชาติของเรา

ภพชาติของเรา มนุษย์สมบัติ เรื่องของโลก การประกอบสัมมาอาชีวะนั้นส่วนหนึ่ง มนุษย์
สมบัติสามารถสร้างคุณงามความดีของใจ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทวดามาฟังธรรมนะ
ทวดา พรหมมาฟังธรรมแล้วตรัสรู้ธรรม ในพระไตรปิฎกบอกไว้เป็นแสนๆ แสนๆ เห็นไหม
ทำไมทั้งๆ ที่เป็นมนุษย์นี่สอนทวดา แล้วเราปรารถนาเป็นอะไร อยากเกิดเป็นทวดา อยากเกิดบน
สวรรค์ เราอยากเกิดอย่างเขา แต่สถานะของเรามีโอกาสได้ทำ สถานะของเรามันมีตรงที่ว่าปฏิบัติ
ธรรม ทำสมาธิ ทำปัญญาให้เกิดขึ้นมาแล้วจะเป็นประโยชน์กับเรา นี่คือความเป็นมนุษย์ของเรา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นมนุษย์นะ เป็นมนุษย์ เป็นคน เราก็เหมือนกัน พวกเรา
ก็เป็นคนเหมือนกัน โอกาสของเราเป็นตรงนั้น ถ้าเราเข้าใจตรงนี้ขึ้นมา เราจะย้อนกลับเข้ามา แล้ว
อันอื่นเป็นเครื่องอาศัย แล้วจะเกาะกันไป

ทุกข์แสนทุกข์มันเป็นธรรมชาติ มีการเกิดขึ้นมาแล้วความทุกข์มันมีโดยธรรมชาติของมัน
มีโดยธรรมชาติ ทุกข์นี้เป็นอริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เป็นอริยสัจ เป็นความจริงของโลก
แล้วทุกข์ดับได้เพราะมันเกิดได้ มันต้องดับได้ พอมันดับได้ ใจดวงนั้นจะพ้นออกไป นั่นเป็นหลัก
ของใจ เอวัง